

Magyar–német kézisztár. Ungarisch–deutsches Handwörterbuch

Főszerkesztő HESSKY REGINA. Nemzeti Tankönyvkiadó – Grimm Kiadó, Bp.–Szeged, 2002. 1211 lap

A HESSKY REGINA főszerkesztésével készült szótár a két évvel korábban kiadott német–magyar kézisztár párja. Ez a szótár is lexikográfusok több éves munkájának eredményeként született meg, amelyet annak aktuális szókinccse, – a szótár hátsó borítóoldalán szereplő információ szerint – közel 40 000 címszó, a szócikkek modern, felhasználóbarát felépítése és a célnyelvi megfelelések szemléletes ábrázolása is bizonyít. A szótár célközönségét azok a magyar anyanyelvű használók képezik, „akik a német nyelv magas szintű elsajátítását tűzik ki célul, és már különféle szövegek igényes fordításával is próbálkoznak” – ahogy a szótár előszavában szerepel. Ezen kívül bizonyos mértékben igyekszik kielégíteni a német anyanyelvű felhasználók igényeit is, például a magyar címszavak után szereplő nyelvtani információk megadásával is. A szótár előszavában olvashatunk a szócikkek felépítéséről, itt találhatók a rövidítések, a német és a magyar hang–betű-megfelelések, a rendhagyó igék táblázata, valamint egy oldalon a szócikkek szerkezetének áttekintése, amely szemléletesen ábrázolja a szavaknál szereplő információkat és azok szótárbeli jelölését.

A szótár modern szókinccsét a következő szavak felvétele is igazolja: *byte, CD-író, EU, floppy, IC-vonat, mikrohullámú, mobiltelefon, nyilvánosház*. A szókapcsolatok aktualitása is erről tanúskodik, pl. *fix kamatozású értékpapírok, információs szupersztráda, kisebbségi önkormányzat, önálló vállalkozó, az ötvenhatos forradalom, társadalombiztosítási azonosító jel*. A szótár természetesen alkalmazza az 1998 óta érvényes és 2005-től kötelező új német helyesírást, pl. *balett-táncos: der Balletttänzer; folyó: der Fluss; kerékpározik: Fahrrad fahren, Rad fahren* (A biciklizik ekvivalenseként csak ez olvasható: *[mit dem]*). Bizonyára véletlenül maradt ki itt a *Rad fahren*). A szavaknál az ekvivalensek előtt található a szócikkfejlébe lévő nyelvtani, ragozási információk, egyes igei címszavaknál a tágan értelmezett vonzat, a szófaji besorolás, a stílusminősítés és a fogalomkörü/szaknyelvi besorolás, pl. *korongozik (-tam, -ott, -zon, -na) (ige) (sport, biz)*. Ezek után következik a magyar szó német nyelvi megfelelője. A szótár a német főnevek névelőjét a HALÁSZ-szótáraktól eltérően – hasonlóan a kiadó német–magyar szótárához és a német lexikográfiai hagyományoknak megfelelően – nem csupán rövidítve, hanem teljesen kiírja, pl. *e-mail: die E-Mail; rendszerváltás: die Wende*.

Több német nyelvi megfelelés esetén a különböző ekvivalenseket külön sorban tünteti fel a szótár, ami áttekinthetőbb szócikket eredményez. Ezáltal világosan láthatóak az egyes jelentések. Az ekvivalenseket gyakran a különböző jelentéseket egymástól egyértelműen elkülönítő szemantikai glosszák előzik meg, amelyeket dőlt betűvel, zárójelben tüntet fel a szótár. A *pirul* szó három német ekvivalense előtt például a következő glosszák találhatók: (*arc*); (*étel*); (*szégyenkezik*). Ezek a megjegyzések mind a német, mind a magyar szótárhasználókat segítik a különböző német megfelelők elkülönítésében: *erröten, rot werden; bräunen, sich bräunen; schamrot werden*.

Ha a magyar szónak vagy kifejezésnek nincs német ekvivalense, akkor a szótár körülírással adja meg a jelentést. Erre utal a kettős tilde jelölés a parafrázis előtt, pl. ²**betyár** <tört> ≈ vor dem Militärdienst o.Ä. flüchtender Mensch, der zum Banditen/Straßenräuber wurde; **buci** ≈ brötchenförmiges Weizenbrot; **dzsentrí 2** (*személy*) ≈ ungarischer Kleinadeliger (im 19. J.h.); **ötvenhatos** ≈ Teilnehmer der Revolution im Jahre 1956; **kinyílik a bicska az ember zsebében** ≈ die Faust in der Tasche ballen; **kilép/kiszáll a buliból** <biz> ≈ aus einem (zweifelhaften) Geschäft aussteigen <biz>. A szótár előszavában az ilyen, egyértelmű német megfelelővel nem rendelkező magyar szó példaként a *téliszalámi* szó szerepel, amely azonban nem került be a szótárba.

Az igei szócikkek feltűnő elemei a félkövér betűkkel szedett vonzatjelölések, amelyek – különösen ezzel a grafikus kiemeléssel – nagy segítségükre lehetnek azoknak a szótárhasználóknak, akik ebben a nyelvtani információban bizonytalanok. A tiszta esetek jelölésére a német nyelvtanban megszokott rövidítéseket használja a szótár: A (= Akkusativ), D (= Dativ), G (= Genitiv). Ha a vonzat többféle formában realizálódhat, azt is jelöli a szótár, pl. **tagad**: leugnen (*A/zu+Inf/dass*); **miatt**: wegen *G/D/ø*.

A szócikkekben ezek után következő példamondatok szemléltethetik a vonzatos igék mondatba ágyazását (**megkínál** *vkít vmivel* anbieten **D, A**: *Megkínálta itallal*. Er bot ihm ein Getränk an.; **megköszön** (*vkinek*) *vmít sich^A* bedanken (**bei+D**), (**für+A**): *Megköszönted már a nagynénédnek az ajándékot?* Hast du dich bei deiner Tante schon für das Geschenk bedankt?) vagy az adott szót egy tipikus szöveggörnyezetben (**csípős** scharf: *csípős paprikával fűszerez vmít* etw mit scharfer/scharfem Paprika würzen; **közmondás** das Sprichwort: *Ahogy a közmondás tartja...* Wie das Sprichwort sagt...; **letölt** herunterladen; downloaden: *letölt egy programot az internetről* ein Programm vom Internet herunterladen/downloaden).

A példákat követik a szócikkekben a kollokációk. Ezen egységek jelölése dicséretes újítás a német–magyar lexikográfiában. A szótár a hagyományos kollokációdefiníciótól eltérően – amely a tipikus szókapcsolatokat jelöli, és ahol gyakran felmerül ezen egységek elkülönítésének problémája, különösen a frazeologizmusnak is nevezett állandó szókapcsolatoktól – azokat a szókapcsolatokat nevezi és jelöli kollokációnak, „amelyek fordítása az adott jelentéspontban szereplő egyik német megfelelővel sem lehetséges, vagy szokatlan megoldást eredményezne” – ahogy a szótár előszavában szerepel. A kollokációkat a példáktól kettős virgula választja el, amely grafikusan is kiemeli ezen egységeket a szócikkekben, pl. **homokos** (*homoszexuális*) schwul; homo: *homokos barátai vannak* schwule Freunde haben * *Péter homokos*. Peter ist homo. || **Johann** ~ <biz, szép> Johann ist vom andern Ufer; **jelenés 2** (*látomás*) die Erscheinung; <vall> die Offenbarung || **Jelenések könyve** <bibl> die Offenbarung Johannes; **papagáj** der Papagei || **hullámos** ~ der Wellensittich.

A szócikktest végén egyes esetekben **NB** (nota bene!) rövidítéssel bevezetve a szótár olyan „a használó szempontjából fontosnak vélt tudnivalóra hívja fel a figyelmet, amely a szócikktest többi szerkezeti elemének egyikében sem lett volna elhelyezhető”, ahogy az előszóban olvasható, pl. **illetően** *vkít/vmít* bezüglich **G/D/ø NB**: Névelő és jelző nélkül álló, többes számú főnév esetében **D**; névelő és jelző nélkül álló, egyes számú főnév esetében **ø**. Így utal a szótár egyes rövidítési formákra is, pl. **milliárd**: die Milliarde **NB**: rövid **Md.**, **Mrd**; jegyzet (*írásmű végén*) die Anmerkung **NB**: rövid **Anm.**

A szócikk végén található a frazeologizmusok, azaz az állandósult szókapcsolatok, szólások, közmondások. Mivel a szólások alkotóelemei részben vagy teljesen elvesztették önálló jelenté-

süket, ezért ezeket nem sorolta be a szótár a címszavuk egyetlen jelentéséhez sem, hanem – helyesen – a szócikk többi részétől elkülönítve kodifikálta, egy rombuszsal bevezetett új sorban. Például az *arany* szócikk végén: ♦ **~at ér (vmi)** etw ist Gold(es) wert ♦ **ki korán kel, ~at lel** Morgenstund(e) hat Gold im Mund(e) ♦ **nem mind ~, ami fénylik** es ist nicht alles Gold, was glänzt; az *ember* szócikk végén: ♦ **a hazug embert könnyebb utolérni, mint a sánta kutyát.** Lügen haben kurze Beine. Néha több variánst is megad a szótár, pl. **részeg, mint a csap/a disznó/az ágyú/a tök** *«biz»* einen Affen sitzen haben / blau wie ein Veilchen sein / voll sein wie eine Strandhaubitze / besoffen wie ein Schwein sein. A szólások a szótárban többnyire (első) főnévi komponensüknel szerepelnek, ami célszerű és felhasználóbarát megoldás; de olykor több összetevőjüknel is megtalálhatóak a szótárban. Ilyen például a következő szólás: *beadja a kulcsot*, amely azonban a két kodifikációs helyen részben különböző információkat tartalmaz: a *bead* címszónál: (*meghal*) den Löffel abgeben; a *kulcs* címszónál: *«biz, tréf»* den Löffel abgeben. A szótár egyes címszavai csupán bizonyos szólásokban fordulnak elő, pl. *bű, csinján, fityisz, koldusbot, nyakleves, szusz*. Ezeknek a szavaknak nincs német megfelelőjük, ezért csak a velük alkotott szólásokat és azok német nyelvi megfelelőit tünteti fel a szótár, pl. **ad/leken/lekever vkinek egy nyaklevest** *«biz, tréf»* jm eine Ohrfeige geben / jm eine herunterhauen. Ezekkel a frazeologizmusokkal a szerkesztők gondosan kibővítették a szótár egyébként is kiváló magyar nyelvű szóláskészletét.

A HESSKY REGINA főszerkesztésével készült magyar–német kézisztár bátran ajánlható minden németül tanuló és a német nyelvet használó magyar anyanyelvű felhasználónak, mivel annak modern szókincse, korszerű felépítése és igényes információanyaga – ellentétben a régi, több évtizede készült magyar–német szótárakkal – megfelelhet a mai szótárhasználó elvárásainak és a szakmai igényeknek is.

KISPÁL TAMÁS